

Zeitschrift: Beiträge zur nordischen Philologie
Herausgeber: Schweizerische Gesellschaft für Skandinavische Studien
Band: 15 (1986)

Artikel: Tre fisknamn : nors, nätting, ort
Autor: Holm, Gösta
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-858357>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 02.02.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

GÖSTA HOLM

Tre fisknamn: Nors, nätting, ort

Det gemensamma för de följande tre artiklarna – förutom att de handlar om fisknamn – är det föga sensationella metodiska greppet att utgångspunkten vid sökandet efter en etymologi har varit en karakteristisk egenskap hos respektive fisk. Nästa steg har varit att söka finna ett språkmaterial, som har varit förenligt med den sakliga utgångspunkten.

1. Nors, *Osmerus eperlanus*

Om ordet *nors* och dess härkomst säger Hellquist: «Dunkelt; knappast med Noreen, *Sv.etym.*, s. 22 till roten *ner*, vara trång, i *nor* osv., i så fall efter den smala kroppsformen.» Wessén, *Våra ord*, har inte mer att upplysa, än att det är «ovisst, om urspr. svenskt eller tyskt».

Hellquists tvekan inför Noreens förslag är förståelig. Ett *nör-*, smal, skulle stå isolerat. (Noreens etymologi ignoreras helt av J. P. Strid i hans utredning om bildningarna till roten **(s)ner-*, avh. 1981.) Dessutom finns många svenska fiskar, som är smalare än norsen.

Uppgiften, att ordet *nors* skulle ha en motsvarighet, kanske t. o. m. sitt upphov i tyskan, kan man bortse från. Något *nors* e. dyl. är inte styrkt från tyskt område.¹ Det norska *nors* hör hemma i Østfold och är – som redan Torp 1919 påpekade – ett inlån från svenskan. Man har alltså att för härledningen av ordet hålla sig till de språkliga förutsättningarna på det svenska området.

SAOB (N 695 art. *nors*) har intressanta uppgifter om norsen och dess namn: «fisken *Osmerus eperlanus* Lin.; särsk. (i vissa trakter) om sådan fisk av mindre storlek (varvid den av större storlek kallas: *sлом*) [. . .] särsk. [. . .] b) [. . .] i jämförelser l. bildl. anv. [. . .]; vanl. med syftning på norsen som en ringaktad fisk.»

Om *sлом*, sbst. 1, upplyser ordboken (S sp. 6727): «fisken *nors*; äv. inskränkta, om (fisk tillhörande) den större o. mindre illaluktande formen av *nors* (o. i denna anv. motsatt: *nors*, ss. benämning på [fisk tillhörande] den mindre o. mer illaluktande formen); [. . .]»

¹ Jfr. KORNHALL 1968, s. 124. De sv. etymologiska handböckernas och SAOB:s uppgifter om (1)ty. *Nors* härrör från TORP 1919.

Dessa båda artiklar sammantagna ger det bestämda intrycket, att lukten är karakteristisk för norsken och att den terminologiska motsättningen *nors* : *slo*m är starkt knuten just till odören.

Att norsken inte doftar gott, intygar också Brehm.² Han talar om dess «oangenäma, om ruttna gurkor erinrande lukt». Låt oss försöksvis ta fasta på denna egenskap hos norsken och pröva vad de nordiska språkens ordförråd har att erbjuda på området.

Jag finner ingen möjlighet att förena begreppet 'oangenäm lukt' med vare sig **nur-(s)-*, **nur-(s)* eller **hnur-(s)*. Däremot ser utsikterna bättre ut, om man förutsätter ett **hnur-s*. På nordiskt område finns det här ett ord att anknyta till, nämligen fvn. *hnøri*, nysning (med vanl. delabialisering ofta *hneri*), < **hnor-an-* (med *r*-omljud **hnør-*) < **hnuz-*, i avljudsförhållande till *hnjósa*, vb., *nysa*. Det fvn. verbet betyder inte bara 'nysa' utan det kan också användas i sammanhang som *e-m hnýss hugr við e-ð*, 'någon ryggar tillbaka el. ryser inför något', *hnjósa við e-ð*, 'fnysa av förakt o.d. mot något'.

Fiskande människor i landet har i alla tider kunnat äcklas av, fnysa åt och rygga tillbaka inför norskens lukt.³ Jag menar att fiskens namn kan tolkas som 'stinkaren', eg.: 'den som man fnyser till åt och ryggar tillbaka inför'.

Flera sv. fisknamn är bildade med *s*-suffix. Dit hör *braxen*, *fjärsing*, *lax*, möjl. gös. Beträffande utvecklingen **hnuz-s-* > **hnur-s-* osv. kan hänvisas till *gers*, enligt vanl. uppfattning av **gaiz-s-* > **gair-s-*.⁴

2. Nätting, *Petromyzon fluviatilis*, nejonöga

Den förste, som veterligen har antytt en härledning av det norrländska och österbottniska ordet *nätting* el. *nätning*, nejonöga, är J. V. Lindgren. I *Burträskmålets grammatik*, 1890, s. 63 not, ger han den diskreta fingervisningen: «jfr no. *netjasild*.» Det norska ordet betyder 'mindre sill som hänger fast i nätmaskorna (och som inte tas tillvara)'. Lindgren har alltså menat, att burträskmålets *neting* hör samman med *net*, fisknät. Han har rimligtvis betraktat *nätning* som en avledning till *nät*.

Hänvisningen till no. *netjasild* finns också i SAOB, och där ges därtill en motivering: «möjl. avledn. till *nät*, sbst, åsyftande att nättingarna ofta påträffas i nät som utlagts för fångst av andra fiskar, vid vilka de sugit sig fast.»

² BREHM 1887, s. 362.

³ Jfr uttr. *rynka på näsan* som uttr. för reaktion på dålig lukt. Se t. ex. SAOB sp. N 1129; HELLQUIST s. 718. Uttr. *skapt som en nors* återspeglar den negativa inställningen till den stinkande fisken. – En teoretisk möjlighet, som jag inte tillmäter större vikt, är att föra *nors* till en *s*-lös variant av roten i *snusa*, vädra m. m. En sådan härledning skulle väl förutsätta en betydelseutveckling 'dra in luft, vädra' > 'känna lukt, lukta' > 'avge lukt, lukta, stinka'. Betr. betydelseförhållandena jfr utveckl. från ljudbeteckning till konkr. sbst. i fall som det ljudhärmande *snarka*, no. *snorke*, lit. *snarglys*, nässlem, ävensom (det ljudhärmande) *snusa* : *snor*. Jfr också *snuva*, vb. och sbst.

⁴ Se t. ex. NOREEN 1897, s. 22.

Uppgiften om nättingens benägenhet att parasitera på andra fiskar bekräftas i facklitteraturen.⁵ Men parallellen mellan *nätting* och *netjasild* är inte fullständig. Sillen det gäller sitter verkligen fast i nätet och stannar kvar där. Nättingen däremot har bara medelbart beröring med nätet. Av alla norrländska fiskar torde nättingen vara den som är minst ägnad att tas i nät. Det vanliga redskapet är ett slags mjärddar av videkvistar eller träspjälor, kallade bl. a. *nättingkassar* resp. *nättingsstockar* (Ekman 1910, s. 395 ff).

Parallellen mellan *nätting* och *netjasild* haltar också i det avseendet, att det senare ordet är bildat till verbet *netja seg*, om fisk: hänga sig fast i nätmaskor. (Ett dylikt verb är okänt i t. ex. Burträsk men är belagt från Österbotten. Även där syftar det på att fisk sitter fast i själva nätet.)

Jag finner Lindgrens och SAOB:s anknytning till *nät* så pass oviss, att jag gärna har velat se mig om efter en annan förklaring.

Först en kort översikt över fisknamnets varierande skepnad i utbredningsområdet och över förhållandet till ordet *nät* med hänsyn till vokal- och konsonantkvantitet.⁶

Nätting är kortstavigt (/neting/ osv.) i Över- och Nederkalix, (delvis) i Töre och i Pite-området samt i Nordmalingsområdet i n. Ångermanland (Västerb. län). I övriga delar av Norrbotten och i Västerbottens kustland har ordet lång vokal och kort konsonant (t. ex. Burträsk /ne:ting/). I nordöstra Ångermanland (åtm. Anundsjö, Grundsunda, Trehörningsjö, Vibyggerå) är -t- långt: /nätting/. Till detta område ansluter sig Örträsk och Lycksele i sydöstra Lappland (/netting/ o. d.).⁷ Ångermanälvens ådal – utom Gudmundrå – har givit belägg på långvokallisk form, t. ex. Multrä /nä:ting/; likn. Högsjö, Resele.

Från Medelpad känner jag tre lokaliserade belägg: /nä:ting/ Selånger, Njurunda (Hellbom 1980), /nätting/ Liden. Rietz redovisar ordet från Medelpad, men om formen ges ingen klar uppgift.

Enl. Rietz är /nä:ting/ formen i Hälsingland, och uppteckningarna ger honom delvis rätt; så i Bollnäs, Enånger och Söderala. Däremot /nätting/ i Gnarp och Jättendal, en form som också uppges av Wennberg, Lénström och Lenaeus.

Från Österbotten uppger Vendell enbart kortstaviga former (se dock strax nedan).

Från dessa kvantitetsförhållanden avviker ordet *nät* på flera punkter.

/Nätt/ är belagt från Edefors i Norrbotten mot /nä:ting/ i Nederluleå, från Multrä i Ångermanland (som regel, dock alternativt /nä:t/), liksom från Haverö och Torp i Medelpad.

Kalix bevarar kortstavighet, likaså Piteå i best. form (/nete/, men obest. form /ne:t/).⁸ Däremot har Nordmaling förlängd vokal.⁹ I Österbotten tycks föreligga

⁵ T. ex. LILLJEBORG 1891, s. 705, BREHM 1929, s. 689, HANSTRÖM 1961, s. 196.

⁶ Materialet härrör, om inte annat sägs, från *Ordbok över Sveriges dialekter*, Uppsala. Jag tackar doc. Vidar Reinhammar hjärtligt för hjälpen.

⁷ Däremot lång vokal i Åsele.

⁸ Se SÖDERSTRÖM 1972, s. 69.

⁹ SÖDERSTRÖM 1972, s. 75.

en viss motsättning mellan norr och söder. *Nät* är i norr ner t. o. m. Vörå vanligen kortstavigt, *nätning* vanligen långstavigt: /nät/ resp. /nätt-/ el. /nä:t-/. I söder fr. o. m. Björköby-Solv dominerar typen /nä:t/ mot best. sg. /näte/ och /nätning/.¹⁰

Det kan synas självklart, att de ålderdomliga kortstavighetsdialekterna ger besked om de ursprungliga kvantitetsförhållandena i ordet *nät(t)ing*. Faktum är emellertid, att de ingalunda är vittnesgilla i detta fall. På grund av den tyngd, som suffixet *-(n)ing* har haft, har långstaviga *ing*-ord Norden över i stor utsträckning fått konsonantreduktion och blivit kortstaviga. Isländska exempel är *peningur* och *teningur*. Om fsv. *pæninger* se t. ex. Kock 1885: 496 f. Den som först påpekade förhållandet för norrländska dialekters del var Per Åström 1888, s. 130, tydligen utan kännedom om Kocks inlägg. Åström ger för Degerforsmålet exempel som *tjä:ling* (< *kärting*), *pä:ning* (< *pænning*-), *ra:ning* (< **ropning*-), *vä:ling* (< *vælling*-). Den långa vokalen föranleder följande omdöme: «[Det] tyckes vara ginast att fatta hela företeelsen som en följd af äldre ändelsebetoning», d. v. s. Åström menar, att konsonanten (resp. den assimilerade konsonantförbindelsen) har blivit kort, varefter den så uppkomna korta rotstavelsen fått förlängd vokal.¹¹ Slutatsen har sedermera bekräftats genom vittnesbörd från de dialekter, som har bevarat kortstavighet, t. ex. Överkalix (Pihl 1924, s. 134, not 23, särsk. s. 147), Nederkalix (Rutberg 1924, s. 48), Nordmaling (Dahlstedt 1962, s. 15, 17); typexempel är /väling/, välling. Jfr Söderström 1972, s. 49.

Det är tydligt, att kortstavighetsdialekternas /nätning/ kan vara resultat av förkortning av ett urspr. /nätting/.

Av de fakta rörande *nät* och *nät(t)ing* i Norrl.-Österbotten som är samlade ovan, tycks mig särskilt motsättningen /nä:t : nätting/ i nö. Ångermanland vara intressant. Man skulle enligt dialektens regler i övrigt vänta /nä:t : nä:ting/, om fisknamnet haft ursprunglig kort rotstavelse (jfr Dahlstedt 1962, s. 17). Det finns alltså skäl att undersöka, om inte *nätting* bör antas vara den bevarade utgångsformen för fisknamnet.

Till det mest påfallande i nättingens yttre skapnad hör ju den smala, långdragna kroppsformen. Här kan erinras om Alf Torps påpekande (1919 under *prit*): «smaa fisk har ofte navn som egtl. bet[yr] 'spids'». Något ord **natt-* (**nätt-*, **nett-*), som skulle kunna ha använts med syftning på denna egenskap hos nättingen, finns veterligen inte. Däremot erbjuder sig det dialektala *nadd*, liten spets, liten id, liten säl, motsv. no. *nadd*, liten spets el. kil, liten fisk, fvn. *naddr*, liten pigg el. udd, nisl. *naddur*, pigg, spik, spets. Ordet förekom också i ä. sv. skriftspråk. SAOB belägger bl. a. en bet. som kan formuleras så: 'topp i ett fjälls ände' samt anför den finländska sammansättningen *nadd-id*, dvärgid, färna. Ordet *nadd* ingår med all sannolikhet i ortnamnet *Naddö* ([i] *nadhøghe* 1414); här väl i bet. 'udde'.

¹⁰ Meddelanden från red. för OÖFSF, VENDELL, s. 661, OÖFSF, s. 2 (under *abborrnät*).

¹¹ ÅSTRÖM 1888, s. 130. – J. V. LINDGREN konstaterar för Burträsk-målets del helt kort, att *-(n)ing*-orden har haft «huvudton på suffixet» (1890, s. 135). I Burträsk är utveckl. /nät/, /nätning/ > /ne:t/, /n:eting/ normal (ib. s. 132).

Ljudsymbolisk, expressiv växling mellan media- och tenuisgeminata är ett vanligt och välbetygat fenomen. Hit hör *kubb* : *kopp*; no. (dial.) *nibb*, skarp kant, *nibba*, liten brant o. spetsig fjälltopp : sv. dial. *nipp*, spets på korn el. strå, eng. *nipple*; *nubbor*, knottor : *noppa*; *snibb* : *snipp*; *snubba*, kort tobakspipa : *snopp*, bl. a. penis; no. (dial.) *dodd*, tott, fris. *dodd*, klump : sv. o. no. dial. *dott*, mjuk täppning i hål, lty. *dot*, plugg, kloss, nl. *dot*, tott m. m.; *kudde* : *kotte*; no. *snadda*, hugga till sig : sv. *snatta*; sv. dial. *tuddug*, tovig : *tott* (jfr under *tott*); *plagg* : mlty. *placke*, lapp, fläck; *plagga*, smälla, ty. dial. *plaggeln* : öfris. *plakke*, smäll, nl. *plak*; *rugga* : *rucka*. Jämför också å ena sidan sv. dial. *labba*, hänga vid, no. (dial.) *labben*, som hänger slappt ned, å andra sidan *lapp* (o. no. [dial.] *lapa*, hänga ned slappt); jfr under *laba* och *lapp* hos Hellquist. Om dyl. hypokorismer i fisknamn se också *rocka*, *skrubba*, *skädda* ibid. Kort media växlar med lång tenuis i *niga* : *nicka*; *buga* : *bocka*; *snigel* : *snäcka*.

Med utgångspunkt i *nadd* och växlingen *-dd-* : *-tt-* kan man tänka sig i första hand **nadding* > *nätting*, men väl också *nadd* > **natt*, vartill *nätting*. Det kan förtjäna understrykas att (dialektala) fisknamn bildade med suffixet *-ing* är mycket vanliga.

Ett på detta sätt uppkommet *nätting* kan ha fått sekundär kortstavighet över större delen av sitt utbredningsområde. Kortstavigheten har bevarats i kortstavighetsdialekterna, Kalix, Österbotten osv. I övrigt har, åtminstone som regel, vokalen förlängts (Västerbotten m. fl.). I nö. Ångermanland med sydöstra Lappland, delar av Hälsingland m. m., kan den ursprungliga långstavigheten tänkas ha bevarats. En särskild grupp bildar dialekter där **nätting*/givit */nä:ting/*, trots att */nät/* utvecklats till */nätt/*; så i Multrå. Slutligen är det tänkbart, att det i vissa dialekter har förekommit en utveckling */nätting/* > */näting/* > */nätting/*, där det sista stadiet representerar normal kvantitetsreglering vid den allmänna stavelseförlängningen (med huvudton på rotstavelsen). Möjligen har dylik utv. förekommit i (delar av) Hälsingland. Självklart bör man räkna med att ordet *nät* kan ha påverkat kvantitetsförhållandena hos *nät(t)ing* i vissa dialekter.¹²

3. Ort, *Leuciscus idbarus*, id

Ort är en sydsvensk synonym till det nordligare och riksspråkliga *id*. Ordets etymologi har dryftats av flera författare, utan att man har kommit till något resultat, som har vunnit allmän anslutning.¹³

¹² En teoretisk möjlighet är att räkna med en dubbel hypokorism bildad till germ. **nap-*, **nað-* i fvn. *naðr*, orm (alltså *nað-* > **nadd(ing)* > *nätting*), i avljudsförhållande till fhty. *nātara*, orm (mhty. *nātere*, ty. *natter*), fsax. *nādra*, mnl. *nādre*, feng. *nædre* (eng. *adder*), till ieur. **nētr-*, **nətr-*, det senare även i fir. *nathir* (ieur. **nətrik-*, med motsv. i kymr. och fkorn.), lat. *natrix*, vattenorm. Men dels står fvn. *naðr* helt isolerat i Norden, dels borde en ev. avledning lyda **nät(t)ing*.

¹³ Jfr KORNHALL 1968, s. 125 ff., 216 ff., som lutar åt lånhypotesen.

Hellquist tänker sig möjligheten, att *ort* äldst har avsett idens släkting mörtan, som – jag citerar – «alls icke [värderas] som föda». I så fall kunde, menar Hellquist, ordet vara lån av lty. «*ort*, vad som ratas som föda (av *or-at*, till ur och äta)». Men Hellquist vill hellre ta fasta på Hj. Lindroths förslag, att *ort* skulle höra till en ordgrupp på *-rt* som betecknar «något tätt och koncentrerat, trint eller rundaktigt» (Lindroth 1920, s. 174). Nära besläktat skulle vara dels *ärta* (< *artilōn), dels *årta*. Grundbetydelsen för alla tre djurnamnen skulle vara «något runt, knubbigt, kort och tjockt». Sammanställningen är utomordentligt djärv. Något knubbigt torde vara svårt att upptäcka hos ärlorna. Namnet *årta* är enligt min mening ljudhärmande liksom namnet på släktingen *kricka*.¹⁴ Vad slutligen beträffar iden, så är den knappast påfallande knubbig.

Om lånordshypotesen gäller för det första att *ort* på svensk botten inte betyder 'något som ratas som föda'. Anknytningen till det lty. ordet är därför oviss, även om Hellquists mening att «iden är eftersökt [som matfisk]» kan vara diskutabel.¹⁵ Vidare är det lty. *ort* aldrig anträffat som fisknamn.¹⁶

Om iden skriver Brehm bl a: «Om våren och under fortplantningstiden är iden på ryggen gråsvart, guldglänsande, på sidorna ljusare, på buken silverglänsande, på hufvudet och gällocken guldfärgad. På hösten . . . [öfvergår] guldglansen till gulhvitt.» (1887, s. 391)

Ordet *id* anses vara färgbetecknande. Torp 1919 för det till «germ. *aid, *id, brænne, skinne, hvortil ags. *ād*, ght. *eit* m. glöd, baal. Idg. rot *aidh, gr. *αἴθω*, flamme, stråle [. . .]». Hellquist framhåller att ordet är urgammalt; han anknyter till grek. *aíthon*, glödande, strålande m. m. Den ieur. roten tecknar han *(*e*)*idh*-, *aidh-, med bet. 'glänsa, brinna'. Liknande i SAOB och hos Wessén, *Våra ord*.

Det är frestande att undersöka om inte *ort* kunde ha en liknande bakgrund.

Det enda nordiska ordmaterial som då anmäler sig är – såvitt jag har kunnat finna – sv. dial., ä. sv. *oren*, unken (om säd o. d.), och det därtill sekundära *or*, kryp i säd, ost o. d. (vartill *orig*, avl. av *or* eller uppkommet av *oren* genom suffixbyte). *Oren* förs till germ. *wur-, i avljudsförhållande till *varm*. Härledningen av *varm* är omstridd.

Hellquist lutar snarast åt den förr vanliga meningen, att ordet hör till ieur. **gh^hormo*-, i lat. *formus*, varm, find. *gharmá*-, glöd, hetta, till roten **gh^her*-, vartill äv. find. *ghrnoti*, glöder, grek. *théros*, n., sommarhetta (jfr *thermós*, varm), fslav. *goreti*, brinna. Med denna härledning av varm blir det inga semantiska svårigheter att föra *ort* (< *wurt-a-) till ordgruppen ifråga.

Emellertid föredrar de flesta författare av etymologiska handböcker (t. ex. de Vries, N. Å. Nielsen) att, som redan Fick, föra *varm* till en mera sparsamt före-

¹⁴ Så även HORTLING 1944, s. 135; jfr KORNHALL 1968, s. 129f.

¹⁵ Enl. KORNHALL a. a., s. 128 föraktas iden av den sydsvenska kustbefolkningen. – BREHM däremot säger: «Köttet anses smakligt och ätes gerna, ehuru det är benigt.» Själv har jag med god smak ätit id och har ingen erfarenhet av att fisken ringaktas.

¹⁶ En likhet mellan lty. *ort*, det som kasseras o. d., och sydsv. *ort*, id, är att båda har variantformen *ört*. Det sydsv. *ört* kan dock ges en inomdialektisk förklaring.

trädd rot **uer-*, bl. a. i fslav. *varū*, värme, hetta, *vīrja*, *vreti*, koka, litau. *vérdū*, *virtī*, koka, lett. *wersme*, glöd, armen. *var*, glöd. Även i detta fall är ju begreppet 'glöd', varav 'glans', företrätt i materialet. Härledningen ur **uer-* möter inga av de ljudhistoriska svårigheter, som antagandet av ieur. **gh^u-* > germ. **w-* vållar.

Om *id* är ett urgammalt ord, som hör till en ieur. rot med bet. 'hetta, glöd, glans', så kan det te sig berättigat att för synonymen *ort* söka en liknande härledning, alltså **wurt-a-*, den glänsande.

Ordbildningsmässigt är det emellertid inte lätt att finna paralleller till en germ. bildn. **wur-t-a*. *Mört* kan visserligen tänkas vara en *t*-avledning till germ. **(s)mer-*, glänsa (resp. *d*-avl. till motsv. ieur. rot), så som Hellquist tänkte sig 1893, men som han sedermera blivit mer betänksam inför. Tveksam är också Olson 1916, s. 124.¹⁷ I den mån ieur. *-d-*, germ. *-t-* varit produktivt för bildning av djurnamn, tycks det nämligen främst ha varit denominativt; jfr fvn. *qlptr*, svan, *hjort*. Fågelnamnet *trast* (ieur. **trozdu-?*), som är en *u*-stam, hör dock kanske till en onomatopoetisk rot. Stamtillhörigheten för det sent belagda *ort* är omöjlig att fastställa.

Alla kända förslag till härledning av *ort*, även det nu framlagda, är behäftade med svagheter. Vilket som är sannolikast eller minst osannolikt är kanske en smakfråga.

Tillägg

Ett stöd för den ovan relaterade etymologin för *id* ges av Irmgard Leder i *Russische Fischnamen*, Wiesbaden 1968, s. 51 ff., som påvisar att ry. *jaz'*, Leuciscus idus, *id*, kan föras till samma rot (**ai-g(h)-jos* > **ě-z-* > *jaz'*).

Litteratur

- A. E. BREHM 1887, *De kallblodiga ryggradsdjurens lif*, Andra upplagan, Autoriserad översättning . . . Stockholm.
- A. E. BREHM 1929, *Djurens liv*, 4 : e [. . .] upplagan. I svensk översättning [. . .] 12. *Fiskarna* [. . .] Stockholm.
- KARL-HAMPUS DAHLSTEDT 1962, *Det svenska Vilhelminamålet. 2. Kvantitet. Apokope. A. Text*, Uppsala.
- AUGUST FICK 1890–1909, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, I–III, 4. Auflage, Göttingen.
- BERTIL HANSTRÖM (red.) 1961 = ALF G. JOHNELS och BERTIL HANSTRÖM, *Fiskar 1*. (= Djurens värld. Red. B. Hanström. Band 5), Malmö.
- ALGOT HELLBOM 1982, *Medelpadska dialektord* (= Det gamla Medelpad. Skrifter utg. av Medelpads Fornminnesförening, Nr. 11), Stockholm.

¹⁷ SAOB för *mört* (och en del andra ord med mer eller mindre säker släktskap) till en ieur. rot **mer*, söndersmula. Vilken den sakliga bakgrunden skulle vara anges inte.

- ALGOT HELLBOM 1980, *Ordbok över Njurundamålet* (= Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities, 27.), Kungälv.
- IVAR HORTLING 1944, *Svenska fågelnamn*, Helsingfors.
- AXEL KOCK 1885, *Språkhistoriska undersökningar om svensk akcent*, Andra delen, II, Lund.
- DAVID KORNHALL 1968, *Sydsvenska fisknamn* (= Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund, 18.), Lund.
- C. J. LÉNSTRÖM 1841, *Ordbok öfver Helsing-dialecten*, Uppsala.
- K. N:SSON LENAËUS 1764, *Delsboa illustrata*, Stockholm.
- VILHELM LILLJEBORG 1891, *Sveriges och Norges fauna. Sveriges och Norges fiskar*, III, Uppsala.
- J. V. LINDGREN 1890, *Burträskmålets grammatik*. Första häftet (= Bidrag till kännedom om de svenska landsmålen ock svenskt folklif, XII: 1), Stockholm.
- HJALMAR LINDROTH 1926, *Västgötska nol'er 'potatis' – och andra knölar*, i: Skrifter utgivna av Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs högskola, IV, Göteborg.
- MASO = *Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning*, 1 –, Göteborg 1939–.
- NIELS ÅGE NIELSEN 1976, *Dansk etymologisk ordbog*, 3. reviderede udgave med et tillæg, København.
- ADOLF NOREEN 1897, *Svenska etymologier* (= Skrifter utgifna af Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala. V. 3), Upsala.
- EMIL OLSON 1916, *De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan. Bidrag till den fornsvenska ordbildningsläran*, Lund.
- OÖFSF = *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. Första bandet A–E. Av Olav Ahlbäck, Helsingfors 1982.
- CARIN PIHL 1924, *Överkalixmålet. I* (= Uppsala universitets årsskrift 1924. Filosofi, språkvetenskap och historiska vetenskaper. 2), Uppsala.
- JOHAN ERNST RIETZ 1867, *Svenskt dialekt-lexikon. Ordbok öfver svenska allmogespråket*, Malmö.
- HULDA RUTBERG 1924–31, *Folkmålet i Nederkalix ock Töre socknar* (= Svenska landsmål ock svenskt folklif. B 28), Stockholm.
- JAN PAUL STRID 1981, *Nären, Njärven och Njurhulten. Studier över en grupp svenska sjönamn och därmed samhöriga ord i nordiska språk* (= Acta universitatis stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series, 15), Lund.
- SVEN SÖDERSTRÖM 1972, *Om kvantitetsutvecklingen i norrländska folkmål. Gammal kort stavelse i Kalix- och Pitemålen och målen i Nordmalings och Ragunda socknar* (= Kungl. Gustav Adolfs Akademien Acta 52), Uppsala.
- ALF TORP 1919, *Nynorsk etymologisk ordbok*, Kristiania.
- HERMAN VENDELL 1904–07, *Ordbok över de östsvenska dialekterna* (= Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet i Finland. 64, 71, 75, 79), Helsingfors.
- FR. WENNBERG 1873, *Ordbok öfver allmogeord i Helsingland utgifven af Helsinglands fornminnessällskap*, Hudiksvall.
- ELIAS WESSÉN 1961, *Våra ord, deras uttal och ursprung*, Stockholm.
- JAN DE VRIES 1961, *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*, Leiden.
- PER ÅSTRÖM 1888, *Språkhistoriska studier öfver Degerforsmålets ljudlära* (= Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen ock svenskt folklif, VI. 6), Stockholm.